

TÜRKİYE’DE 24 OCAK 1980 ÖNCESİ VE SONRASI SANAYİLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

Süreyya YILDIRIM

Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksek Okulu

Sanayileşme dar anlamda tanımlanırsa; ulusal gelir içinde imalat sanayi sektörünün payının belli bir orana yükselmesi ve üretimde makine kullanılması olayıdır. Ülkemizde 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları öncesi ithal ikameci bir sanayileşme politikası izlenmiştir. Sanayileşmenin en önemli göstergesi olan sanayi sektörünün GSMH’deki payları ve büyüme hızları incelendiğinde, ülkemizde sanayileşme 1970-1980 yılları arasında artmış, tarım sektörü ise gerilemiştir.

Aynı şekilde imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payının 1970-1980 yılları arasında artması, ülkemizin sanayileştiğini gösterir. Ekonominin sanayileşmesi üretimin yapısını da değiştirmiştir. Bu dönemdeki sanayileşme GSMH’yi ve fert başına düşen geliri yeterli olmasa da artırmıştır. 1980 sonrası sanayileşme politikası, ihracata dayalı bir sanayileşmedir. Bu sanayileşme metoduyla Türk Ekonomisi günümüze kadar sanayileşmesini sürdürmüştür. Bunu, sanayinin GSMH içindeki paylarının artması, imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payının artması şeklinde görmekteyiz. Ancak Türkiye’nin GSMH’ini bazı ülkelerle birlikte değerlendirdiğimizde, 1980 sonrası sanayileşmenin de ekonomiyi yeterli ölçüde büyütmediği görülmektedir.

Sonuç olarak Türkiye 1980 öncesi ve sonrası dönemlerde farklı sanayileşme stratejileri uygulamış fakat sanayileşmesini tamamlayamamıştır. Bu nedenle bilgi ekonomisi çerçevesinde bilgiye dayalı yüksek teknoloji içeren bir sanayileşmeye hızla geçilmesi gerekmektedir.

ANAHTAR KELİMELELER

Sanayileşme, İthal ikameci sanayileşme, ihracata dayalı sanayileşme, ekonomik büyüme.

INDUSTRIALIZATION BEFORE AND AFTER 24 JANUARY 1980 AND ITS EFFECT ON ECONOMIC GROWTH

Süreyya YILDIRIM
Balıkesir University, Burhaniye Vocational School

In a narrow definition, industrialization is to rise the rate of industrial sector to a certain level in the national income and to use machinery in production. Import substitution for industrialization had been implemented in our country before 24 January 1980 Economic Stability Program. Taking the share and growth rate of industrial sector in GNP (Gross National Product) into consideration, which is accepted to be the main indicator, industrialization grew between 1970 and 1980 whereas agriculture moved backward.

Similarly the increase of fixed capital investment in the share of manufacturing sector between 1970-1980 shows that our country has been industrialized. Industrialization of economy has changed the structure of production. The industrialization in that period increased GNP and average per capita income, though not sufficient. The industrialization policy after 1980, however, has been based on export Turkish economy has been industrialized with this new method as it had been before 1980. We can observe it in the increase of industrial sectors in GNP and the increase of the share of manufacturing sectors in the fixed capital investments. On the other hand, when the GNP of Turkey is evaluated with that of some other countries, even the industrialization after 1980 is not sufficient to grow Turkish economy to the desired level.

In conclusion, Turkey has experienced different practices of industrialization but could not complete its period of industrialization. For this reason Turkey should implement a new method of industrialization urgently to complete the period.

KEYWORDS

Industrialization, Import Substitution for industrialization, Industrialization based on export, Economic growth.

GİRİŞ

Türkiye’de sanayileşme ve sanayi konusu cumhuriyetimizin kuruluşundan bugüne kadar, ekonomik gündemin en önemli konularından birini oluşturmuştur. Çünkü sanayileşme sağlanmadan ekonomik kalkınmanın sağlanamayacağı bilindiğinden sanayileşme, ekonomik büyüme ve kalkınma ile eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenlerle daha cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren konuya önem verilmiş, 1930’lu yıllarda 5’er yıllık sanayi planları yapılmıştır.

Sanayileşmenin bu kadar önemli olduğu ortaya konulduktan sonra sıra hangi metotlarla sanayileşilmesi gerektiğine gelmiştir. Böylece bugüne kadar uygulanan sanayileşme metotlarının başarısı yönünden bir karşılaştırma yapılmıştır. 1980 yılı 24 Ocak Kararlarına kadar ithal ikameci bir sanayileşme politikası uygulanmıştır. Bu politikanın esası, daha önce ithal edilen malların yerine, ülkede üretim yapılmasıdır. Bu sanayileşme uygulaması ve politikasıyla yeterli sayıda istihdam sağlanamamış, istenilen bir ekonomik büyümeye kavuşulamamış, dış ticarete açıklar verilmiş, bunların sonucunda da ekonomi 1980 yılında tam anlamıyla krize girerek işleyemez hale gelmiştir.

24 Ocak 1980 Kararlarıyla Türk ekonomisinde ihracata dayalı yeni bir sanayileşme metodu uygulamaya konulmuştur. Bir çok revizyonlar yapılmasına rağmen bu günde bu sistem uygulanmaktadır. Ancak gerek 1980 öncesi gerekse 1980 sonrası uygulanan sanayileşme metotlarıyla, Türkiye sanayileşmesini tamamlayamadığından yukarıda belirtilen temel ekonomik sorunlarını da çözememiştir.

Türkiye’nin sanayileşmesini tamamlaması radikal çözümlere bağlıdır. Ülkemizin kendi kaynaklarına dayanan ekonomik büyümeyi sağlaması için, ileri teknolojiyi kullanan, yeni sanayileşme stratejilerine uygun iç ve dış talebi dikkate alan, istihdam yaratan, rekabet şartlarına uygun mal ve hizmet üreten bir sanayileşme sistemini kurması gerekmektedir.

Bu makalenin ilk kısmında, 24 ocak 1980 öncesi sanayileşme ve ekonomik büyümeye etkileri, büyük ölçüde tablolar yardımı ve istatistiki metotla açıklanmaya çalışılmıştır. Makalenin ikinci kısmında da, 24 ocak 1980 sonrası sanayileşme ve ekonomik büyümeye etkileri, yine tablolar yardımıyla açıklanmıştır.

1. TÜRKİYE’DE 24 OCAK 1980 ÖNCESİ SANAYİLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

Türkiye’de 1980 öncesi dönemde, ithal ikameci bir sanayi politikası uygulanarak her yıl ortalama % 5 civarında bir ekonomik büyüme sağlanmıştır. Sanayileşmenin bazı göstergeleri vardır. Bunlar arasında;

sanayide üretilen ürünlerin GSMH veya GSYİH içindeki payları, sanayide istihdam edilen işgücü, ihraç edilen ürün bileşiminde sanayinin payı, sektöre yapılan yatırımların tutarı gibi ekonomik göstergeler sayılabilir.

Ekonomik büyümenin en önemli göstergeleri de GSMH'nin yıllar itibariyle artışı ve kişi başına düşen GSMH'dir. Gerek GSMH'nin artması, gerekse fert başına düşen GSMH'nin artması özellikle ülkemiz için sanayi sektörünün gelişmesine bağlıdır.

1.1. 24 Ocak 1980 Öncesi Sanayileşme Ve Göstergeleri

Bu kısımda, ekonomide 1970-1980 yılları arası sanayileşme ve sanayideki gelişmeler üzerinde durulmuştur. Bu konuya açıklık getirmek için önce sanayi ve sanayileşme kavramının tanımının yapılması ve açıklanması gerekmektedir. Sanayi, ekonominin üç temel sektöründen birini (diğ erleri, tarım ve hizmetlerdir.) meydana getiren ekonomik bir faaliyettir. Başak bir ifadeyle, üretim faktörlerinin belli bir teknoloji ile birleştirilerek bir ürün meydana getirilmesidir. Sanayide elde edilen ürünlerin yaygınlaşması, GSMH içinde oranlarının artması, sanayileşmeyi gösterir. Eğer sanayileşmeyi dar anlamda tanımlarsak; ulusal gelir içinde sanayi sektörünün payının belli bir orana yükselmesi ve üretimde makine kullanılması olayıdır. (Karluk,2002,212). Bu tanımda da yukarıda açıklandığı gibi sanayileşmenin iki özelliği belirtilmektedir. Bunlardan biri sanayi üretiminin GSMH içindeki oranı, diğ eri ise üretimde makine kullanılması olarak belirtilen teknolojidir.

Ülkemizde 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları öncesi, sanayileşmede ithal ikamesine dayanan sanayileşme politikası takip edilmiştir. Bu politikanın esası, önceden ithal edilen malların daha sonra ülkede üretilmesidir. Böylece ithalat azaltılarak, ihracatla ithalat arasında bir denge kurulması suretiyle döviz tasarrufuna gitmekti. Gelişmekte olan bir ekonomide döviz kıt faktör olduğu için, bu düşünce teorik olarak çok yerindedir. Ancak uygulamada böyle olmamış, ithal ikameci sanayileşme temel girdiler yönünden dışa bağımlı olduğundan bizzat kendisi ithalatı artırmış ve döviz darboğazı yaratmıştır. Türkiye ithal ikameci sanayileşme politikasıyla birlikte kullanılmış teknolojiyi tercih etmiştir. Halbuki aynı dönemde kalkınma hamlesine girişen ülkeler ve özellikle Güney Kore rekabet gücü olan ileri teknolojiyi kullanmışlardır.

Türkiye yaygın bir sanayileşme modeli ile ithal ikameci, daha çok sermaye-yoğun, nispeten geri teknolojilerle bol düz emek istihdam eden bir üretim yolu seçerken, Güney Kore belli bir süre sonra dünya rekabetine girme zorunda olduğunu bilerek ihracata yönelik yani dışa açık sermaye-yoğun derinlemesine bir sanayileşme yoluna girmiştir (Pak, Türkcan, 2001,4).

Türk sanayinin geri teknoloji kullanma özellikleri biraz değişmesine

rağmen günümüzde de devam etmektedir. Bu durumu ihraç mallarının çeşidinde ve teknolojik yapısında açık bir şekilde görmekteyiz.

Türkiye'nin ihracatının günümüzde yarısından çoğunu düşük teknoloji yoğun mallar oluşturmaktadır. Son yirmi yılda düşük teknoloji yoğun malların ihracat içindeki payı %20.9'dan %55.4'e yükselmiştir (Arısoy, 2005,59).

Türk ekonomisinin ithal ikameci sanayileşme düzeyi bir nolu tabloda gösterilmiştir. Bu tabloda hem GSMH içindeki sektör payları, hem de GSMH'deki sektörel büyüme hızları yer almaktadır. Bir nolu tabloda GSMH içindeki sektör payları bakımından ekonominin üç sektörü gösterilmekte ise de, tarım ve sanayinin GSMH'deki paylarının karşılaştırılması daha anlamlı bir sonuç vermektedir. Çünkü tabloda görüldüğü gibi hizmetler sektörünün GSMH içindeki payları, tarım ve sanayinin payından çok yüksek ve anormal bir seyir izlemektedir. Bunun önemli nedenleri arasında; hizmetler sektörüne yapılan teşvikler, üretken olmayan bazı işlerin (seyyar satıcılık gibi) bu sektöre dahil edilmesi sayılabilir. Halbuki gelişmiş ülkelerde sanayi sektörünün gelişmesine paralel olarak ve onun gelişmesinden sonra hizmetler sektörü gelişmiştir. Bu durumu ABD'de, gelişmiş Avrupa ülkelerinde ve Japonya'da görüyoruz.

Bir nolu tabloya göre, sanayi sektörünün GSMH'deki payı 1970 yılında %17.5 iken, 1980 yılında %20.5'e çıkmıştır. Sanayi sektörünün tabloda belirtilen 11 yıllık dönemde GSMH'den aldığı pay sürekli artmıştır. Bu durum Türk ekonomisinin 1970-1980 yılları arasında sanayileştiğini göstermektedir. Tarım sektörünün GSMH'den aldığı pay 1970 yılında %30.7 iken, 1980 yılında %24.2'ye düşmüştür. Buna göre Türk ekonomisi tarımdan sanayi ve hizmetler sektörüne doğru kaymıştır. Ancak 1980 yılı sonunda bile, tarımın GSMH'den aldığı pay, sanayi sektörünün üzerindedir. Bu haliyle Türk ekonomisi 1980 yılı sonu itibarıyla tarım ekonomisi olarak yerini korumuştur.

Bir nolu tablonun ikinci ana sütununda GSMH içinde sektörel büyüme hızları yer almaktadır. GSMH'deki sektörel büyüme hızları incelendiğinde, sanayi sektörünün büyüme hızlarında tarımda da olduğu gibi bir istikrar olmadığı görülmektedir. Çünkü 1970, 1979, 1980 yıllarında büyüme hızı negatif olduğu halde, diğer yılların bazısında artış, bazısında da azalmalar görülmektedir. Doğal olarak sanayi sektörünün GSMH'deki payının arttığı yıllarda, sanayinin büyüme hızı artmış, tersi durumda da büyüme hızı azalmıştır.

Tablo 1: GSMH'de Sektör Payları Ve Sektörel Büyüme Hızları (1987 Yılı Fiyatlarıyla)

Yıllar	GSMH'de Sektör Payları (%)			GSMH'de Sektörel Büyüme Hızları (%)		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1970	39.7	17.5	51.7	2.8	- 0.5	7.3
1971	30.2	17.8	52.0	5.1	8.9	7.6
1972	27.9	18.1	54.0	1.0	10.6	13.4
1973	24.5	19.3	56.2	- 8.1	12.0	9.2
1974	25.2	20.0	54.8	6.2	7.1	0.7
1975	24.5	20.6	55.0	3.0	9.1	6.4
1976	24.0	20.5	55.5	6.9	8.9	10.0
1977	22.8	21.3	56.0	- 2.1	6.6	3.9
1978	23.1	21.7	55.2	2.7	3.1	- 0.1
1979	23.2	20.7	56.1	- 0.2	-5.0	1.1
1980	24.2	20.5	55.4	1.3	-3.6	4.1

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler 1923 –2002, s.618,620.

Sanayileşmede meydana gelen gelişmelerin önemli göstergelerinden biri de sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayinin oranı ve bu sanayi dalında yapılan üretim miktarıdır. Çünkü gelişmekte olan ekonomilerde imalat sanayi, toplam sanayi sektörü üretiminin ve istihdamın % 80'den fazlasını meydana getirir. 1963-1978 döneminde sanayi sektöründe yaratılan hasılanın % 85'i imalat sanayinde yaratılmıştır (Şahin,2000,144). Bu duruma göre imalat sanayinin sanayi sektörünü temsil ettiği kabul edilebilir. Ayrıca imalat sanayi, ekonominin motoru olarak bilinen ara ve yatırım mallarını içine aldığından, sanayileşme düzeyi hakkında da bilgi vermektedir.

Sanayileşmeyle ilgili olarak 1980 öncesi döneme ait daha özel ve istatistikî bilgi vermek amacıyla 2 nolu tablo düzenlenmiştir. Bu tabloda imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payı, 1970-1980 yıllarını kapsamak üzere kamu ve özel sektör kesimleri olarak gösterilmektedir. Ayrıca tablonun son kısmında 1970-1980 yılları arasında faaliyet gösteren imalat sanayi işyeri sayıları da yer almaktadır.Tabloya göre 11 yıllık süre içerisinde; 1971, 1972, 1974, 1975 yıllarında özel sektör imalat sanayinin

sabit sermaye yatırımları içindeki payı sırasıyla; % 40.9, % 41.2, % 43.3 olmak üzere % 40'ın üzerinde seyretmiştir. Özel sektör imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1970 yılında %38.8 iken, 1979 ve 1980 yıllarında ise sırasıyla %28.7 ve %30'a düşmüştür.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırım payları da 1970 yılında %19.8 iken, 1980 yılında %26.3'e yükselmiştir. Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları özel sektörün altında kalmakla birlikte, istikrarlı bir yatırım seyri izlemiştir. Tabloda ki bu verilere göre özel ve kamu sektörü sabit sermaye yatırımları ekonominin gelişme ve istikrarlı dönemlerinde artmış, ekonominin daralma ve kriz dönemlerinde ise azalmıştır. Bu durumu, 1979 ve 1980 yıllarındaki ekonomik krizler nedeniyle, özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki azalmalar açık bir şekilde göstermektedir. 1970-1980 yılları arasında imalat sanayi sabit sermaye yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı ortalama yaklaşık % 62 olmuştur. Bu durum Türk ekonomisinin 1980 öncesi dönemde önemli ekonomik güçlüklerle rağmen yeterli seviyede olmasa da sanayileştiğini göstermektedir. Kamu ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarının yeterli seviyede artmamasının, özellikle kriz dönemlerinde bu yatırımların üretken olmayan alanlara kaymasının önemli nedenlerinden biri de kaynak tahsisleri konusunda piyasanın etkin olmayışı ve kamunun herhangi bir denetim mekanizmasını devreye koymayıışıdır.

Bu, kendi haline bırakılmış yatırım dağılımı toplumdaki gelir ve kaynak dağılımını üretken olmayan kesimler lehine değiştirirken, kapasite artırıcı yatırımların yerini kurulu kapasitelerin modernizasyonuna yönelik yatırımlara bırakmasına neden olmuştur (Özbeç, 2000, 8).

Türkiye'de sanayileşmeyi geliştirmenin en önemli yollarından biri sektörü teşvik etmektir. Sanayileşmenin tamamlanması için mutlaka organize sanayi bölgeleri ve KOBİ (Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler)'lerin ciddi olarak teşvik edilmesi gerekir. Çünkü gelişmiş ülkelerde bile bu işletmeler teşvik edilmektedir. Almanya'da seçilmiş kalkınma bölgelerinde yeni yatırımlar, yeni teknolojiler, tevsi ve modernizasyon yatırımları, verimliliği ve organizasyonel etkinliği artırma niteliklerine göre parasal teşvikler söz konusudur (Emiroğlu,2002,410).

2 nolu tabloda görülen imalat sanayi işyeri sayısı 1970 yılında 4820 iken, 1980 yılında 8710'a yükselmiştir. Bu da ilgili dönemde sanayileşme olgusunun diğer bir kanıtıdır. 1980 öncesi dönemde daha önce belirtildiği gibi Türk ekonomisi sanayileşirken, üretimin yapısı da değişmiştir.

İmalat sanayinde 1963 yılı tüketim malları işyeri nispi payı; %59.4, ara malları %27.3, yatırım malları %13.3 iken, 1978 yılında adı geçen mallarda nispi paylar sırasıyla; %38.1, %41.7 ve %20.2 olmuştur (Şahin,2000,144). Görüldüğü gibi imalat sanayi işyerlerinde, tüketim malları işyeri sayısı azalırken, ara ve yatırım malları işyeri sayısı artmıştır. İmalat sanayinin yapısında ki bu değişme talepteki değişmeden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde kişilerin geliri arttıkça ekonomi teorilerine uygun olarak tüketim mallarına olan talep azalmış, özellikle sanayi mallarına talep artmıştır.

...Gıda ürünlerine talebin gelir esnekliği düşükken dayanıklı tüketim mallarına (sanayi malları) talebin gelir esnekliği yüksektir. Nispi fiyatlar yapısının değişmediğini varsayarsak, gerçek gelir artarken tarımsal gıda ürünlerine talep oransal olarak daha az, sanayi ürünlerine talep daha çok artacaktır. Bu olgu iktisadi analizde Ernest Engel'e (1821- 1896) atfen Engel Yasası diye bilinir (Tezel, 2003, 63).

Tablo 2: İmalat Sanayinin Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılım) ve İmalat Sanayi İşyeri Sayısı

Sektörler	Yıllar										
	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Özel Sektör	38.8	40.9	41.2	39.5	43.5	43.3	39.8	38.9	36.9	28.7	30.0
Kamu Sektörü	19.8	22.7	29.6	23.8	21.8	27.2	23.3	21.6	19.8	24.1	26.3
Kamu + Özel	58.6	63.6	70.8	63.3	65.3	70.5	63.1	60.5	56.7	52.8	56.3
Sektörler Toplamı	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Toplam İşyeri Sayısı	4820	4931	5519	5812	5890	6086	6054	6522	7135	7441	8710

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2003), 2004, s.30 – 31 ve DIE, İstatistik Göstergeler 1923-2002, Ankara, s.292.

1980 öncesi sanayileşmenin başarı durumunu yapılan ihracattan ve ihraç edilen malların bileşiminden de analiz etmek mümkündür. Ekonomik faaliyetler açısından ihracatı göstermek için 3 nolu tablo düzenlenmiştir. Bu tabloya göre tarım kesimi 1970 yılında 428 milyon dolarla ihracatın %78.3 'ünü meydana getirirken, 1980 yılında 1.629 milyon dolarla ihracatın %60.5'ini meydana getirmiştir. Yani tarım kesiminin 11 yıllık dönemde üretimdeki azalma nedeniyle ihracattaki payı da %17.8 oranında azalmıştır. Yine bu tabloya göre 1970 yılında sanayi sektörü 118 milyon dolarla ihracatın %21.7'sini meydana getirirken, 1980 yılında 1.065 milyon dolarla ihracatın %39.5'ini meydana getirmiştir. İhracatın yapısında sanayi ürünleri lehindeki gelişme, bu dönemde Türk ekonomisinin sanayileştiğini göstermektedir.

Tablo 3: Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat

Sektörler	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Tarım (000000S)	428	476	588	809	831	778	1.273
(%)	78,3	75,0	69,4	63,6	57,6	60,5	67,8
Sanayi (000000S)	118	159	260	462	613	507	602
(%)	21,7	25,0	30,6	36,4	42,4	39,5	32,2
Toplam (000000S)	546	635	848	1.271	1.444	1.285	1.875
(%)	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 3: Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat (Devamı)

Sektörler	1977	1978	1979	1980
Tarım (000000S)	1.017	1.516	1.308	1.629
(%)	63,0	70,4	61,7	60,5
Sanayi (000000S)	595	637	809	1.065
(%)	37,0	29,6	38,3	39,5
Toplam (000000S)	1.612	2.153	2.117	2.694
(%)	100	100	100	100

Kaynak : DİE, İstatistik Göstergeler (1923 – 2002), 2003, s.416.

1980 öncesi dönemde sanayileşme konusunda kısmen başarılı olunmasında ülkede takip edilen sanayileşme politikasının önemli etkisi olmuştur. Bu dönemde ülkede sanayileşmeyi artırmak için, işletmelere düşük faizli kredi imkânları getirilmiştir. Bu uygulamanın amacı, düşük faiz oranlarıyla üretim maliyetini düşürerek yatırımları ve üretimi artırmaktır. Ancak sanayi sektörü yatırımlarının artması sadece faiz hadlerine bağlı olmadığı gibi, sanayinin ekonomik büyümeye katkı sağlaması için yatırımlarda seçici de olmak gerekmektedir. Yani yapılacak yatırımlarda sermaye / hasıla katsayısı küçük olanların tercih edilmesi gerekir. Ülkenin öncelikli hedefi yüksek oranlı büyüme ise, sermaye/hasıla oranı en küçük olan projelerin uygulamaya konulması gerekir (Şahin, 2000, 171). Halbuki 1980 öncesi dönemde faiz hadleri belirlenirken ve uygulanırken faizin bu şekilde yönlendirme fonksiyonu ihmal edilmiştir.

Tablo 4’de görüldüğü gibi hem tasarruf mevduatı faiz oranı, hem de kredi faizleri, 1970-1980 yılları arasında oldukça düşük seviyede seyretmiştir. Bu dönemde enflasyon oranına bakıldığında bunun faiz oranlarının üzerinde olduğu görülmektedir. DİE verilerine göre enflasyon oranı özellikle 1977 yılından itibaren sürekli artmış, 1980 yılında da %100’ü geçmiştir. Faiz oranları enflasyonun altında kalınca negatif faiz uygulaması ortaya çıkmış, işletmelerin aşırı ölçüde kredi talepleriyle karşılaşmış ve artık faiz oranları yatırımları yönlendiren bir araç olma özelliğini kaybetmiştir. Sonuç olarak

1970'li yılların başında sanayileşmeye faydası olan düşük faiz oranı uygulaması 1980 yılında tıkanmıştır.

Döviz kurlarında bu dönemin sonlarına kadar düşük tutulmuştur. 4 nolu tabloda 1970-1980 yılları arasındaki döviz kurları gösterilmiştir. İlgili dönemde ABD doları ve Alman Markı dış ticarete çok kullanıldığı için tabloda sadece bunlara yer verilmiştir. Döviz kurlarının düşük tutulduğu 1970-1977 yılları arasında, ara ve yatırım malları ithalatında sorun yaşanmamış, bu ithalatla yapılan üretim sayesinde bir taraftan 3 nolu tabloda da gösterildiği gibi ihracat artırılmış diğer yandan iç talebin istediği yeterli miktarda üretim yapılmıştır. Ancak ihracat ithalata bağımlı hale getirilmiştir. Tablo 4'de görüldüğü gibi 1977-1980 yılları arasında döviz kurları aşırı ölçüde yükselmiştir. Tabloya göre bir ABD doları 1970 yılında 14.85 TL iken, 1980 yılında 89.25 TL'ye, Alman Markı da aynı yıllarda 4.09 TL'den, 45.15 TL'ye yükselmiştir. Başka bir ifadeyle 11 yıllık süre içerisinde ABD doları yaklaşık 6 kat, Alman Markı da 11 kat artmıştır. Döviz kurunun bu şekilde anormal artması ekonominin ihtiyacı olan ara ve yatırım malları ithalatını 1980 yılında durma noktasına getirmiştir. Yani ithal ikameci sanayi politikası döviz tasarrufunu sağlayamamıştır. Bu nedenle ithal ikameci sanayileşme politikası 1980 yılında iflas etmiştir. Bunun yerine 1980 yılından itibaren ihracata dayalı sanayileşme metodu uygulanmaya başlanılmıştır.

Tablo 4: 1970–1980 Yılları Arasında Döviz Kurları ve Faiz Oranları

Yıllar	Döviz Kurları		Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı (Nominal)	Kredi Faizleri (Nominal)
	ABD Doları	Alman Markı		
1970	14.85	4.09	9.00	11.5
1971	14.0	4.34	9.00	-
1972	14.0	4.34	9.00	-
1973	14.0	5.25	7.00	10.5
1974	13.85	5.65	9.00	11.5
1975	15.0	5.95	9.00	-
1976	16.50	6.85	9.00	11.6
1977	19.25	8.60	9.00	11.5
1978	25.0	13.87	12.00	16.0
1979	35.0	20.22	20.00	19.0
1980	89.25	45.15	33.00	-

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler (1923 – 2002), s.522, 528; Parasız, Türkiye Ekonomisi 1923'ten Günümüze, s.163.

1.2. 24 Ocak 1980 Öncesi Sanayileşmenin Ekonomik Büyüme Etkileri

Ekonomik büyüme, ülkelerin GSMH'nın artmasıdır. GSMH yıldan yıla artarsa o ekonomi büyüyor demektir. Ekonomik büyümeyi iktisat kitapları çok çeşitli şekillerde tanımlamaktadırlar. Bunlardan bir tanesini yaparak konuya açıklık getirelim. Ekonomik büyüme bir ülkede üretim kapasitesinin, üretimin ve dolayısıyla milli gelirin artmasını ifade eder(Dinler, 2003, 538). Yapılan bu tanıma uygun olarak 5 nolu tabloda GSMH ve GSMH değişim oranları gösterilmiştir. Tabloya göre 1970-1980 yılları arasında GSMH sürekli artış göstermiştir. Bu artışın en önemli nedeni, yani GSMH'yi artıran faktör, ekonomide sanayi sektörünün etkisinin artmasıdır. Bu nedenle 1970-1980 yılları arasındaki ekonomik büyüme, sanayi sektörünün büyümesinin bir sonucudur. Başka bir ifadeyle, I,II ve III. Kalkınma planlarında da belirtildiği gibi sanayileşme aynı zamanda ekonomik büyümedir. Beşinci tabloda belirtildiği gibi 1970 yılında 207 814.8 milyon TL. olan GSMH, 1980 yılında 5 303 010.2 milyon TL'ye yükselmiştir. Ancak tablonun üçüncü sütununda görüldüğü gibi, bu dönemde sanayileşmenin istikrarsız olması nedeniyle GSMH artışları da inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir. Fakat GSMH 1978, 1979 ve 1980 yıllarında sırasıyla cari fiyatlarla bir önceki yıla göre %48.5, %74.8 ve %84.4 artış göstererek, bu üç yıl içinde yükselme eğilimine girmiştir.

Ekonomilerin büyümesi hakkında diğer bir gösterge de kişi başına düşen GSMH'dir. Tablo 5'in son sütununda gösterilen kişi başına GSMH, gibi 1970-1980 yılları arasında, ekonomik kriz yılları (1974, 1977, 1978, 1979, 1980) hariç sürekli artmıştır. Bu da Türk ekonomisinin bu yıllarda büyüdüğünü göstermektedir. Ancak 1978, 1979 ve 1980 yıllarında kişi başına GSMH'nin negatif olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımda son üç yılda ekonomi küçülmüştür. Bu yıllar ekonomimizin krize düştüğü yıllardır. Sanayi için yeterli girdi ithalatı yapılamadığından işletmelerde kapasite kullanım oranları %40'ların altına düşmüştür. Bu durum üretimi düşürmek suretiyle kişi başına GSMH'yi de düşürmüştür.

Tablo 5 – GSMH, GSMH Büyüme Hızları ve Kişi Başına Düşen GSMH

Yıllar	Cari Üretici Fiyatlarıyla GSMH (000.000.-TL)	GSMH Değişim Oranları (Cari Fiyatlarla %)	Kişi Başına GSMH (Sabit Fiyatlarla) (%)
1970	207.814.8	13.3	1.8
1971	261.072.6	25.6	4.4
1972	314.139.6	20.3	6.5
1973	399.088.6	27.0	2.3

1974	537.677.6	34.7	0.7
1975	690.900.8	28.5	3.3
1976	868.065.8	25.6	6.8
1977	1.108.270.7	27.7	0.9
1978	1.645.968.5	48.5	-0.8
1979	2.876.522.9	74.8	-2.5
1980	5.303.010.2	84.4	-4.8

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler (1923 – 2002), 2003, s.614,616.

2. TÜRKİYE’DE 24 OCAK 1980 SONRASI SANAYİLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİLERİ

24 Ocak 1980 istikrar kararlarının esası hem ekonomik yapıyı, hem de ekonomik düşüncüyü değiştirmektir. Bu amaçla 1980 yılına kadar devam eden sanayileşme sistemi değiştirilerek, ihracata dayalı bir sanayi sistemi getirilmiştir. Böylece ekonomi dışı açılmak suretiyle, gelişmiş ekonomilerle rekabet edebilecek hale getirilmek istenmiştir. Bu sistemle, 1980 yılına gelindiğinde en önemli problem olan enflasyon, kur problemleri ve ödemeler dengesi açıklarının giderilmesi düşünülmektedir. Amaç ve hedefleri bu şekilde belirtilen 24 Ocak Kararlarına ait uygulanan programın ana başlıkları şu şekilde belirtilebilir (Kazgan, 1988, 344-352);

1. Serbest piyasa ve özel girişime dayalı ekonomiyi geliştirme ve devletin piyasaya müdahalesini en aza indirme,
2. Faiz hadlerinin serbestleşmesi ve enflasyonun denetimi,
3. Döviz piyasasının ve fiyatının serbest oluşumu,
4. İhracat ve ithalat rejiminde serbestleşme,
5. Yabancı sermaye girişlerini artırma,
6. ücretler ve sendikal faaliyetlere ilişkin yeni düzenlemeler.

2.1. 24 Ocak 1980 Sonrası Sanayileşme Ve Göstergeleri

24 Ocak Kararları sonrası sanayileşme politikaları ithal ikameci sanayileşme politikasından kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bu dönemde takip edilen ve uygulanması istenen sanayileşme politikası ihracata dayalı bir sanayileşme politikasıdır. Bu sanayileşme politikasının en önemli hususlarından biri, düşük maliyet, yüksek kaliteli mal üreterek uluslar arası alanda rekabet etmektir. Bu politikanın sonucu olarak artık sektörler üretimlerinde iç ve dış talebi birlikte planlamak zorunda kalmışlardır. Sanayileşme ile dış ticaret arasında bir bağlantı olduğu bilinmekle beraber, 1980 öncesi dönmedeki

sanayileşme politikalarında hükümetler bunu dikkate almamışlardır...Bir hükümetin varsa, sanayi politikasının en önemli aletlerinin başında dış ticaret politikası gelir ve hükümetler farkında olsunlar olmasınlar, dış ticaret politikaları, bu politikaların izdüşümü olan sınai politika sonuçları oluşturur(Tezel, 1995, 26-32). Böylece 1980 sonrası dönemde ülkemizdeki sanayileşme politikaları iktisat kurallarına da intibak ettirilmiştir.

Türk ekonomisinin ihracata dayalı sanayileşme politikasındaki başarısını açıklamak için 6 nolu tablo düzenlenmiştir. 1980 öncesi sanayileşmeyi gösteren 1 nolu tabloda olduğu gibi, bu tabloda da GSMH' deki sektör payları ve büyüme hızları 1981'den başlamak üzere 2002 yılına kadar, üçer yıllık aralıklarla (2002, 2003, 2004 yılları hariç) gösterilmiştir. Türkiye'de hizmetler sektörünün sağlıklı gelişmediği bilindiğine göre, bu tabloda yer alan tarım ve sanayi kesimindeki gelişmeleri açıklamakla yetinilmiştir. Altı nolu tabloya göre sanayi sektörünün GSMH' deki payı 1981-2004 yılları arasında % 21.5 ile % 29.7 arasında değişmiştir. En yüksek değere de % 29.7 ile 2004 yılında ulaşmıştır. Sektörün GSMH'den aldığı pay sürekli artmıştır. Bu artışlar küçük oranlarda olsa da ülkemizin 1980 sonrasında sanayileştiğini göstermektedir. Ancak bir nolu tabloda görüldüğü gibi, sektörün 1980 yılında GSMH'den aldığı pay % 20.5 olduğuna göre, 1980 sonrası uygulanan dışa açık ekonomi ve sanayileşme politikalarıyla da ülkemiz sanayileşmesini tamamlayamamıştır. Türkiye'nin sanayileşme durumuna diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak bakılırsa konuya açıklık getirilmiş olunur.

“Gelişmiş ekonomilerin 2002 yılında tarım ve sanayi sektörlerinin GSYİH'den aldığı paylar % 2 ve % 27 iken, aynı yılda Türkiye'de bu sektörlerin GSYİH'den aldığı paylar % 13 ve % 27 olmuştur(DPT,2004, 14).

Görüldüğü gibi 2002 yılı itibariyle ülkemizde tarım sektörünün GSYİH'den aldığı pay gelişmiş ülkelerin yaklaşık 7 katı iken, dünya ortalamasına ise yakın bir seviyede oluşmuştur. Bu durum Türkiye'nin halen sanayileşemediğini göstermektedir. Her ne kadar ülkemiz sanayi sektörünün GSYİH'den aldığı pay gelişmiş ülkeler seviyesinde gözükse de, gelişmiş ülkeler sanayi sektörleri 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren ileri teknoloji ürünleri üretmek için bilgi ekonomisini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Türkiye ise gelişmiş ülkelerin bıraktığı daha çok dayanıklı tüketim mallarını ihtiva eden klasik sanayi ürünleri üretmektedir. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde hizmetler sektörü, GSYİH'den büyük paylar almaktadır. Uluslararası istatistiklere göre bu ülkelerin hizmetler sektörünün GSYİH'den aldığı paylar, içinde bulunduğumuz yıllar itibariyle % 70'leri aşmıştır. Tablo 6'ya göre, ülkemizde tarım kesiminin GSMH'den aldığı pay, 1981 yılında % 22.6 iken, 2004 yılında % 11.7 'ye düşmüştür. Bu gelişme Türk ekonomisinin tarımdan sanayi ve hizmetler sektörüne doğru kaydığını göstermektedir. Fakat tarımın GSMH'den aldığı payın azalmasının nedeni sadece ekonomik yapı değişikliği değildir. Sektörde verim düşüklüğü

olması, üretimi azaltmakta, bu da tarım kesiminin GSMH' den aldığı payı düşürmektedir. 6 nolu tablonun ikinci ana sütununda ekonomik sektörlerin büyüme hızları yer almaktadır. Sanayi sektörünün büyüme hızları incelendiğinde, 1980 öncesi dönemde olduğu gibi bu dönemde de sektörün büyümesinde bir istikrar olmadığı görülmektedir. Tabloya göre sektörün büyüme hızları bazı yıllarda artış bazı yıllarda da azalış gösterdiği gibi ekonomik konjonktürün iyi olmadığı ekonomik kriz yıllarında (1999 yılı) da eksiye bile düşmüştür. Tarım sektörünün bazı yıllar hariç, büyümediği hatta küçüldüğü dikkate alınırsa, sanayi sektörünün büyümesi bu sektörde bir başarı olarak görülebilir. Çünkü sanayi sektörünün 1981-2004 yılları arasında ortalama olarak yaklaşık % 7.5 oranında büyüdüğü görülmektedir.

Tablo 6: GSMH Sektör Payları ve Sektörel Büyüme Hızları
(Sabit Fiyatlarla)

Yıllar	GSMH'de Sektör Payları %			Sektörel Büyüme Hızları %		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1981	22.6	21.5	55.9	- 1.8	9.9	5.8
1984	20.3	23.1	56.6	0.6	10.5	8.2
1987	17.2	24.9	57.9	0.4	9.2	13.2
1990	16.3	25.9	57.9	7.0	9.3	10.1
1993	14.5	26.5	59.0	- 0.8	8.3	10.5
1996	14.0	27.7	58.3	4.6	6.8	7.9
1999	13.4	27.9	58.7	- 5.6	-5.1	-6.7
2002	13.6	28.8	57.5	7.7	9.1	7.2
2003	12.6	29.9	-	- 2.5	7.8	15.4
2004	11.7	29.7	-	2.0	9.4	-

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler 1923-2002, 2003, s.618, 620; DPT, Ekonomik Rapor, 2004, s.22.

Sanayileşme seviyesini ortaya koyan göstergelerden biri de imalat sanayinin, sabit sermaye yatırımları içindeki payı ve işyeri sayılarıdır. Bu nedenle 7 nolu tabloda 1981-2004 yılları arasındaki sabit sermaye yatırımları içinde imalat sanayinin payı ve işyeri sayıları gösterilmiştir. Tabloya göre özel sektör imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1981 yılında %34.1 iken, 2004 yılında %42.3'e yükselmiştir. Kamu sektörü imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payı da 1981 yılında %21.9 iken, 2004 yılında %3.3'e düşmüştür. Bu gelişmelerin sonucu olarak kamu ve özel sektör imalat sanayi yatırımlarının sabit sermaye yatırımları içindeki payı, 1981 yılında %56 iken, 2004 yılında %45.6'ya düşmüştür. (Tablo 7)

Özel sektör imalat sanayi yatırımlarının azalmasının en önemli nedeni 24 ocak kararlarına işletmelerin uyum sağlayamamaları söylenebilir. 24 ocak kararlarıyla faizlerin yükselmesi üretim maliyetini de yükseltmiş ve uluslararası rekabette bazı firmalar buna dayanamayarak piyasadan çekilmişlerdir. Kamu sektörü imalat sanayinin sabit sermaye yatırımları içindeki payının azalmasını ise, dışa açık ekonomik büyüme modeli gereği devletin yatırım yapmakta istekli görünmemesi ve bütçeden yatırımlara gerekli ödeneğin ayrılmamasını sayabiliriz. Bu durum 1980 sonrası sanayileşme politikasının da başarısız olduğunu göstermektedir. Bunu 7 nolu tablonun sonunda gösterilen işyeri sayısı ile ilgili kısım da görmek mümkündür. Tabloya göre işyeri sayıları, 1981 yılında 9193 iken, daha sonraki bazı yıllarda bu sayının altına düştükten sonra, 1999 yılında 11.261'e yükselmiştir. Yani 18 yıllık sürede işyeri sayısında ancak %22.5'lik bir artış meydana gelmiştir. İşyeri sayısının çok düşük seviyede artması, 1980 sonrası izlenen sanayileşme politikasının başarısızlığını gösteren diğer bir husustur.

Tablo 7: İmalat Sanayinin Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılım) ve İmalat Sanayi İşyeri Sayısı

SEKTÖRLER					
Yıllar	Özel Sektör	Kamu Sektörü	Kamu + Özel	Sektörler Toplamı	Toplam İşyeri Sayısı
1981	34.1	21.9	56.0	100.0	9.193
1984	32.9	14.0	46.9	100.0	8.779
1987	25.2	6.5	31.7	100.0	9.414
1990	26.2	4.5	30.7	100.0	8.871
1993	23.6	3.2	26.8	100.0	10.567
1996	26.1	4.1	30.2	100.0	10.590
1999	23.8	2.6	26.4	100.0	11.261
2002	29.7	3.2	32.9	100.0	-
2003	39.5	2.5	42.0	100.0	-
2004	42.3	3.3	45.6	100.0	-

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950 – 2003), 2004, s.30-31; DİE, İstatistik Göstergeler (1923-2002), 2003, s.292; DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, 2005, s.35.

1980 sonrası sanayileşmenin başarı durumunu ihracattan ve ihraç edilen malların bileşiminden tespit etmek mümkündür. Bu amaçla 8 nolu tablo düzenlenmiştir. Bu tabloya göre tarım kesimi 1983 yılında 1.837 milyon dolarla toplam ihracatın %33.4'ünü meydana getirirken, 2004 yılında 2.532 milyon dolarla toplam ihracatın %4'ünü oluşturmuştur. Yani tarım kesiminin bu 22 yıllık dönemde ihracattaki payı %29.4 oranında azalmıştır.

8 nolu tabloya göre, 1983 yılında sanayi sektörü 3.666 milyon dolarla ihracatın %66.6'sını meydana getirirken, 2004 yılında 59.443 milyon dolarla ihracatın %96'sını meydana getirmiştir. İhracatta görülen ve sanayi sektörü lehine olan bu önemli değişiklik Türk ekonomisinin 1980 sonrası dönemde de hızla sanayileştiğinin bir göstergesidir.

Tablo 8: Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat

(000 000 \$)

Sektörler	1983	1986	1989	1992	1995	1998
Tarım	1.837	1.785	2.012	2.134	2.133	2.670
(%) ¹	33.4	24.9	18.0	14.8	10.0	10.0
Sanayi ²	3.666	5.393	9.171	12.286	19.089	23.873
(%)	66.6	75.1	82.0	85.2	90.0	90.0
Toplam	5.503	7.178	11.183	14.420	21.222	26.543
(%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Tablo 8: Ekonomik Faaliyetlere Göre İhracat (Devamı)

(000 000 \$)

Sektörler	2000	2001	2002	2003	2004
Tarım	1.973	2.234	2.011	2.121	2.532
(%) ¹	7.2	7.2	5.7	4.6	4.0
Sanayi ²	25.340	28.695	33.297	44.378	59.443
(%)	92.8	92.8	94.3	95.4	96.0
Toplam	27.313	30.929	35.308	46.499	61.975
(%)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler, 2003, s.416 ve DİE, Ekonomik Göstergeler, 2005, s.139.

1: Yüzdeler Yazar Tarafından Hesaplanmıştır.

2: 2003 ve 2004 Yıllarında İmalat Sanayi Verileri Kullanılmıştır.

Sanayileşme konusunda diğer bir hususun da ülkede takip edilen sanayileşme politikası olduğu daha önce belirtilmişti. Sanayileşmeye etkisi olan faktörlerden faiz oranları ve döviz kuru üzerinde durarak, 1980 sonrası sanayileşme konusundaki eğilimi ortaya koyalım. Bu amaçla düzenlenen tablo 9'un ikinci sütununda tasarruf mevduatı faiz oranları gösterilmiştir. Kredi faiz oranlarının tasarruf mevduatı faiz oranlarından 2-3 puan daha yüksek olacağı düşünülürse 1980 sonrası dönemde pozitif bir faiz uygulaması yapılmıştır. Faiz oranı 1985 yılında %55 iken, 1995 yılında %91.30 ile doruk noktasına çıkmış, 2004 yılında da yaklaşık %22 olmuştur. Kısacası faiz oranları enflasyonun yüksek olduğu yıllarda artmış

düşük olduğu yıllarda da azalmıştır. Bu pozitif faiz uygulaması yatırımları ekonominin ihtiyacı olan alanlara yönlendirme amacıyla yapılmıştır. Tablo 9'un birinci sütununda döviz kuruunu açıklamak için dış ticarete çok kullanılması nedeniyle ABD doları tercih edilmiştir. Bu tabloya göre, 1985 yılında 1 ABD doları 574 TL iken, 2004 yılında 1.342.100 TL'ye çıkmıştır. 1980 sonrası dönemde döviz kurları yarı esnek bir sistemle (Merkez Bankasının kura müdahalesinin sınırlı olması) belirlendiği için Türk parası aşırı değerlenmemiştir. Bu uygulamada 1985 yılından 2002 yılına kadar döviz kurundaki aşırı artış ithalatı pahalı hale getirdiği için, üretimi dış girdilere dayanan ara ve yatırım mallarının üretimini ve sanayileşmeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak 2002 yılından itibaren döviz kuru düştüğü için üretimi dış girdilere dayanan ara ve yatırım malları ithalatının artması üretimi artırmış ve sanayideki gelişme hızlanmıştır. Ancak döviz kurları sadece sanayi ile değil, konumuzla ilgisi olmamakla beraber dış borçların artması ve dış ticaretle de yakından ilgilidir.

Tablo 9: 1985-2004 Yılları Arasında Döviz Kuru ve Faiz Oranları

Yıllar	Döviz Kuru	Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı (%)
	ABD Doları (Alış)	(Nominal)
1985	574	55.00
1990	2927	59.40
1995	59501	91.30
2000	671765	45.60
2001	1439567	62.50
2002	1634501	48.20
2003	1395835	28.60
2004	1342100	22.10

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler, 2003, s.522, 528; DİE, Ekonomik Göstergeler, 2005, s.295; DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004, s.327.

2.2. 24 Ocak 1980 Sonrası Sanayileşmenin Ekonomik Büyüme Etkileri

Ekonomik büyümeyi incelemek için 1980 öncesi dönemde olduğu gibi, 1980 sonrası dönemde de GSMH büyüklüklerine bakmak gerekmektedir. Sanayi sektöründeki büyüme ve gelişme aynı zamanda ekonomideki büyüme ve gelişme olarak kabul edildiğine göre, sanayi sektörünün gelişmesi incelendikten sonra sıra ekonomik büyümenin incelenmesine gelmiş bulunmaktadır. 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararlarından sonraki ekonomik büyümeyi, dünyadan bazı ülkelerden de örnek vererek açıklamak daha anlamlı bir değerlendirme olacaktır. Çünkü 1980 istikrar kararlarının en önemli tarafı liberal bir ekonomik yapı oluşturularak, dünya ekonomisiyle entegrasyona gitmektir.

Tablo 10'da Türkiye ve bazı ülkelerde GSMH büyüklükleri gösterilmek suretiyle, hem Türk ekonomisinin 1980 sonrası ekonomik büyümesi gösterilmiş hem de Türkiye GSMH'si diğer ülkelerle karşılaştırılarak ekonomik büyüme bakımından Türk ekonomisinin hangi seviyede olduğu ortaya konulmuştur. Tabloya göre Türkiye'de GSMH 1980 yılında 69.7 milyar dolar iken, 2003 yılında bu miktar 3.4 kat artarak 238.5 milyar dolara yükselmiştir. Fakat 23 yıllık dönemdeki bu büyüme gelişmekte olan bir ülke için yeterli değildir. Tablo 10'da ki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ait GSMH'ler ile Türkiye GSMH'si karşılaştırılırsa bu durum daha iyi görülmektedir.

Tabloda yer alan 15 AB ülkesi (2004 yılı sonu itibariyle 25'tir) içerisinde 2003 yılı sonu itibariyle Almanya, İngiltere ve Fransa GSMH büyüklükleri yönünden ilk üç sırayı almaktadır. Türkiye GSMH'si 2003 yılı sonu itibariyle, Almanya'dan yaklaşık 10 kat, İngiltere'den 7.7 kat Fransa'dan ise 7.4 kat daha küçüktür. Halbuki Türkiye ekonomik büyümenin alt yapısı olan nüfus yönünden Almanya'nın biraz altında olmakla birlikte, Fransa ve İngiltere'den daha büyük, yüzölçümü yönünden her üç ülkeden daha geniştir. Türkiye GSMH'sini Güney Kore ve Polonya ile karşılaştırmakta yarar vardır. Çünkü Güney Kore ekonomik kalkınma bakımından 1980'li yıllarda, Türkiye ile hemen hemen aynı seviyelerde bulunmakta idi. Polonya ise yakın yıllara kadar ekonomik büyüklük yönünden Türkiye'nin gerisinde bulunuyordu. Tablo 10'a göre, 1980 yılında Güney Kore GSMH'si 61 milyar dolar iken; Türkiye GSMH'si 69.7 milyar dolardı. Başka bir anlatımla Türkiye 1980 yılında Güney Kore'den 8.7 milyar dolar daha fazla GSMH'ye sahiptir. Ancak 2003 yılında Güney Kore GSMH'si 606.2 milyar dolara yükselirken, ülkemiz GSMH'si 238.5 milyar dolarda kalmıştır. Başka bir anlatımla, Güney Kore 2003 yılı itibariyle Türkiye'nin yaklaşık 2.5 kat GSMH büyüklüğüne ulaşmıştır. Polonya ise, 1980 yılından 2000 yılına kadar ekonomik büyüklük bakımından Türkiye'nin altında bulunurken, 2001 ve 2002 yıllarında Türkiye'nin önüne geçmiştir. (2003 yılı Polonya'nın GSMH rakamı olmadığından karşılaştırma yapılamamıştır.)

Ayrıca dünya ekonomisinde 2003 yılında GSMH yönünden ABD, Japonya, (2003 yılı için tabloda Japonya'nın GSMH rakamı yoktur) ve Almanya dünyada ilk üç sırayı paylaşmaktadır. GSMH büyüklükleriyle ilgili olarak yapılan açıklamalar, 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları çerçevesindeki uygulamaların; ekonomideki dengeleri düzeltme ve ekonomiyi büyüme yönündeki aşırı iddialarına rağmen, ekonomiyi istikrara kavuşturamadığı, yeterli seviyede sanayileşme ve ekonomik büyümeyi sağlayamadığı görülmektedir. Çünkü Türk ekonomisi GSMH bakımından gelişmiş ülkelerin çok gerisinde bulunmakta ve aradaki makas giderek açılmaktadır. Diğer yandan gelişmekte olan ülkeler bile (Polonya gibi) Türkiye'nin önüne geçmektedir. Sanayileşmesini tamamlamış ve gelişmiş ekonomilere göre Türk ekonomisi hala geri kalmış olma özelliğini devam ettirmektedir.

Tablo 10: Türkiye Ve Bazı Ülkelerde GSMH Büyüklükleri*

(Cari Fiyatlarla Milyar Dolar)

Ülkeler	1980	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gelişmiş Ekon.	7.900.0	16.982.6	21.077.0	23.276.3	23.161.9	22.828.3	22.979.6	24.220.3	24.481.9	24.137.2	25.083.7	23.439.7
AB Ülkeleri	3.391.6	6.609.1	7.416.2	8.543.9	8.730.1	8.224.3	8.530.1	8.536.4	7.876.2	7.960.4	8.579.6	10.458.3
Almanya	812.8	1.515.3	2.083.2	2.443.3	2.373.0	2.104.0	2.135.9	2.094.4	1.861.9	1.839.6	1.975.4	2.390.7
Belçika	121.5	197.2	237.6	281.6	274.5	249.3	255.9	255.7	233.1	231.8	250.3	308.1
Danimarka	67.8	129.4	149.3	178.0	180.5	167.0	170.6	171.7	155.3	157.0	170.2	209.3
Fransa	681.3	1.211.1	1.345.6	1.544.9	1.533.5	1.409.4	1.458.7	1.459.3	1.313.8	1.377.4	1.419.3	1.756.4
Hollanda	171.2	283.2	338.5	419.8	413.9	383.3	395.6	399.3	374.7	379.6	407.0	498.1
İngiltere	530.5	980.1	1.044.0	1.130.8	1.186.2	1.330.4	1.438.6	1.460.9	1.449.5	1.449.0	1.594.3	1.831.8
İrlanda	18.5	42.0	45.5	52.58	58.8	61.5	75.8	81.7	81.2	86.3	97.3	126.0
İspanya	210.3	487.5	475.0	582.7	606.1	556.0	580.9	595.5	555.6	575.4	645.6	829.6
İtalya	451.1	1.088.0	1.008.9	1.081.5	1.218.2	1.156.1	1.185.1	1.172.7	1.066.0	1.084.0	1.172.9	1.452.5
Lüksemburg	4.5	10.7	14.9	18.3	18.1	17.5	18.9	20.1	19.6	19.8	21.0	23.6
Portekiz	25.1	69.1	81.1	96.7	102.5	95.9	106.9	115.1	106.5	110.1	121.7	147.2
Yunanistan	41.5	83.6	99.7	121.3	127.8	124.7	125.3	128.3	115.1	117.9	133.2	172.7
ABD	2.830.0	5.832.2	7.071.1	7.420.9	7.831.2	8.825.4	8.778.1	9.297.1	9.848.0	10.104.1	10.436.7	11.033.6
Güney Kore	61.0	252.4	401.8	487.9	518.5	473.9	311.6	400.9	459.1	426.0	477.1	606.2
Japonya	1.072.7	3.052.1	4.760.0	5.228.9	4.575.6	4.313.3	3.940.4	4.493.3	4.765.1	4.141.4	3.991.8	-
Gelişmekte Olan Ülkeler												
Arijantin	152.5	139.3	254.0	253.4	266.7	286.8	291.7	276.3	277.0	260.6	95.7	-
Türkiye	69.7	152.3	130.9	171.9	184.5	194.1	205.8	187.5	201.4	144.3	181.8	238.5
Polonya	-	59.0	99.1	127.1	143.8	144.0	159.3	155.1	164.1	183.4	189.3	...

* : Ana tablodaki bazı ülkeler Ekonomik Göstergeler, 2003. s.9; DPT, Uluslar arası Ekonomik Göstergeler, 2004. s.9

* : Ana tablodaki bazı ülkeler çıkarılmıştır

Ekonomik büyümeyi gösteren diğer bir ölçütte fert başına düşen GSMH' dir. GSMH ülkedeki nüfusa bölünürse fert başına düşen GSMH bulunur. Genel olarak ve ülkemiz açısından fert başına düşen GSMH'nin önemi, özellikle sanayileşmenin sağladığı ekonomik büyümenin kişileri ne kadar zenginleştirdiği anlamına gelir. Ancak burada gelir dağılımının adil olduğunu varsayıyoruz.

Tablo 11'de fert başına düşen GSMH Türkiye ve diğer ülkeler açısından tanzim edilmiştir. Tabloya göre sanayileşmesini tamamlamış ve gelişmiş ekonomilerde doğal olarak kişi başına GSMH yüksek, gelişmekte olan ülkelerde ise düşüktür. Tabloya göre fert başına GSMH bakımından ilk üç sırayı ABD, Japonya ve İngiltere almaktadır. ABD ve İngiltere'nin 2003 yılı sonu itibariyle fert başına düşen GSMH'si sırasıyla yaklaşık olarak, 37 524 ve 30 917 dolardır. Bu ülkeler sanayileşmesini tamamladığı gibi ileri teknoloji ürünleri üreten bilgi ekonomisine de geçmiş ülkelerdir. Gelişmiş ülkeler içerisinde 2003 yılı sonu itibariyle en düşük fert başına düşen geliri olan Yunanistan (15 727, dolar) bile Türkiye'den yaklaşık beş kat daha büyük bir fert başına gelire sahiptir. Ülkemiz tablo 11'de yer alan gelişmekte olan ülkelerinde fert başına düşen gelir yönünden gerisinde kalmaktadır. Fert başına düşen gelirin diğer bir önemli yanı da ülkedeki kişilerin satın alma gücünü gösterdiği için, fert başına geliri yüksek olan ülkeler ekonomik refah seviyesi yüksek olan ülkelerdir. Bu manada sanayileşme ekonomik büyümeyi sağladığı ve fert başına düşen geliri artırdığı için refah ekonomisinin en önemli faktörlerinden biridir.

Türkiye'de ekonomiyi büyütmek ve fert başına geliri artırmak için, mutlaka sanayileşme tamamlanmalı ve daha sonra bilgi ekonomisine geçilmelidir. Türk ekonomisini istenilen seviyede büyütmek ve gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarmak için, 1980 yılında yapılan sanayideki yapısal değişikliği tekrar değerlendirerek ileri teknolojiyi esas alan yeni bir yapısal değişikliğe gidilmelidir.

Türkiye 1990 yıllara ekonomik ve sosyal dengeleri alt üst olmuş... özellikle bilginin ve ileri teknoloji kullanımının yönlendirdiği kapitalist yarıdan yapılanma sürecine sokulamamış bir ülke olarak girmiştir(Sungur, 2003, 1-9).

Tablo 11: Türkiye ve Bazı Ülkelerde Kişi Başına GSMH*

	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gelişmiş Ekonomiler	10233,2	20070,5	26519,5	24390,3	23772,7	23851,7	25027,1	27407,1	26884,4	27806,2	25824,9
I- AB Ülkeleri	9980,0	18025,2	22924,3	19484,0	18343,3	18946,9	18929,1	20869,3	20861,2	22740,8	27533,5
Almanya	13207,4	19093,5	29945,2	28970,9	25637,0	25997,2	25464,0	22622,0	22203,1	24081,6	28985,8
Avusturya	10601,8	20366,3	28813,8	28393,9	25613,2	26108,5	25517,4	23146,7	23027,9	25099,5	30802,1
Belçika	12158,3	19641,2	27869,7	27014,3	24507,8	25058,5	25099,3	22651,0	22480,3	24303,8	29857,2
Fransa	12390,0	20886,9	26463,3	26614,3	24050,8	24799,7	24713,0	22245,3	22342,8	24023,3	29205,7
Hollanda	12108,8	18939,8	24814,6	25709,7	24509,9	25150,9	25257,3	23409,6	23810,5	25503,7	30840,9
İngiltere	9481,1	17192,5	19597,2	20486,3	22895,4	24677,2	24995,1	24698,0	24546,3	27024,2	30917,1
İspanya	5602,2	12552,0	14593,7	15118,0	13811,1	14363,4	14691,8	13633,3	14097,0	15799,6	20203,9
İtalya	7993,5	18868,8	18874,8	21226,0	20119,5	20610,7	20384,2	18525,7	18819,6	20478,6	25295,8
Yunanistan	4302,2	8226,3	11606,2	12128,2	11723,5	11663,1	11844,8	10558,0	10713,7	12138,9	15727,3
III- Diğer Ülkeler											
ABD	12428,9	23336,3	27489,9	28694,1	29959,0	31485,9	33115,5	35028,4	35627,0	36178,5	37524,1
Güney Kore	1599,3	5887,2	10833,0	11410,7	11208,6	7360,3	9465,3	10876,2	10204,7	11545,0	12708,6
Japonya	9065,3	23897,8	42500,0	37720,6	34573,7	31500,9	35567,5	37829,3	33242,2	31673,7	-
Kanada	10480,4	20817,0	19461,5	20047,0	20673,9	19752,6	20864,3	22816,4	22434,7	22977,7	26944,0
Gelişmekte Olan Ülkeler											
Çek Cumhuriyeti	-	-	5020,9	5542,7	5078,5	5425,7	5221,6	5280,5	5738,8	6808,3	7939,8
Macaristan	2069,4	3190,7	4375,0	4436,4	4509,2	4658,3	4775,8	4663,4	5199,0	6543,7	8381,2
Polonya	1596,0	1547,1	3292,4	3722,8	3724,8	4117,9	4173,3	4244,8	4744,9	4893,8	-
Türkiye	1337,1	2697,1	2787,9	2944,3	3105,2	3243,6	2913,4	3084,0	2177,5	2634,4	3390,0
Meksika	2715,3	2950,7	2996,1	3436,2	4251,4	4392,4	4933,2	5869,7	6192,0	6354,1	6051,4

Kaynak: DPT, Uluslar arası Ekonomik Göstergeler, 2004, s.10.

* : Ana Tablodaki Ülkelerden Bazıları Çıkarılmıştır.

SONUÇ

Ülkemizde sanayileşme metot ve politikaları 24 Ocak 1980 istikrar kararları öncesi ve sonrası birbirinden farklı olmuştur. 1980 öncesi dönemde sanayileşme politikası ithal ikameci bir sanayileşmedir. Yani önceden ithal edilen malların yerine daha sonra ülke içinde üretim yapılmasıdır. Böylece hem döviz tasarrufu sağlanacak, ekonomi büyüyecek ve işsizlik önlenecekti. Fakat bu sistem 1979-1980 yıllarına doğru çalışamaz hale gelmiştir. 1980 yılına gelindiğinde üretim için döviz bulunamadığından gerekli girdiler ithal edilememiş, bu nedenle üretim yapılamaz hale geldiğinden ekonomi krize girmiştir.

Ayrıca 1980 yılında sanayi sektörünün GSMH'den aldığı pay %20'lere ancak ulaşmıştır. Bu da 1980 öncesi dönemde ülkemizin sanayileşmesini tamamlamadığını göstermektedir. Sanayileşme tamamlanamadığı için GSMH istenilen ölçüde büyümemiş, gelişmiş ülkelerin çok gerisinde kalmıştır. 24 Ocak 1980 istikrar kararlarıyla yeni bir sanayileşme sistemi getirilerek büyüme sağlanmak istenmiştir. Bu sistemin esası ihracata dayalı bir sanayileşme sistemidir. Böylelikle ülkede üretilen mallar uluslar arasında rekabet edecek, firmalar üretimlerini hem iç hem de dış talebe göre planlayacaktı. Fakat bu sistemde de zamanlama hatası ve yanlış uygulamalar nedeniyle sanayileşme sağlanamamış, 1981-2004 yılları arasında sanayi sektörünün GSMH'den aldığı pay yaklaşık %22 ile %30 arasında kalmıştır. Sanayi sektörü tarıma göre daha fazla gelişmesine rağmen, istenilen seviyeye çıkamamıştır.

1980 sonrası dönemde de sanayi sektörü gelişemediği için GSMH büyüklüğü gelişmiş ülkelerin 9-10 kat gerisinde kalmıştır. 1980 öncesi ve sonrası sanayileşme politikaları başarılı olamadığı için ülkemizde yeterli bir ekonomik büyüme sağlanamamıştır. Bundan sonra sanayileşme konusunda ülke kaynakları iyi tespit edilip sanayi sektörü bu kaynaklara dayalı olarak ileri teknoloji ve düşük maliyet, yüksek kalite ve verimli bir işletmecilik anlayışına göre yeniden dizayn edilmelidir. Bu sayede sanayileşme tamamlanmalı ve bilgi ekonomisine geçilmelidir.

KAYNAKLAR

- Arısoy, İ.**(2005). Türkiye’de Sanayileşme ve Temel Göstergeler Açısından Sanayinin Gelişimi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 45-67.
- Dinler, Z. (2003). İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- DPT.**(2004). Uluslar arası Ekonomik Göstergeler, Ankara: DPT Yayınları
- Emiroğlu, A.** (2002). Ticari Açından Yatırım Projeleri, İstanbul: Ekin Kitabevi.
- Karluk, R.** (2002). Türkiye Ekonomisi, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kazgan, G.** (1988). Ekonomide Dışa Açık Büyüme, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Özbey, R.**(2000). Türk Sanayileşme Sürecinde Bütünleştirilmiş Strateji, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1), 75-93.
- Pak, N.K. ve Türkcan, E.**(2001). Türkiye-Güney Kore Kalkınma ve Teknoloji Politikaları, *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi*, 1-7. (<http://www.aselsan.com.tr/DERGI/Mart2001/gkk.htm> 25.08.2005)
- Sungur,Z.**(2003). Türkiye’nin Sanayileşme ve Modernleşme Dinamiklerinin Risk Toplamı Tartışmaları Açısından Değerlendirilmesi: Kocaeli ve Yalova Bölgelerinde Bir Uygulama, 1-9. (http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/yazArk.php?page=http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=147 25.08.2005)
- Şahin, H.** (2000a). Türkiye Ekonomisi, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları
- Şahin, H.** (2000b). Yatırım Projeleri Analizi, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Tezel, Y.S.** (2003). İktisadi Büyüme, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tezel, Y.S.**(1995). Türkiye’de Sanayileşme İktisadi Büyüme ve Piyasa Toplamı, *TÜSİAD Görüş Dergisi* (21), 26-32. (http://www.geocities.com/ystezel/articles/san_ikt_buy_piy.doc, 26.08.2005)

